

הערכים שחשובים לי – עבודה בספרות

שחר פרץ

18 במאי 2025

לצורך הדיון כאן, "ערכים" מתייחס למערכת הכוללת שני ערכים או יותר, וערכים מוגדר להיות איזשהו מאפיין מדיד (באופן רציף) בעל יחס סדר מלר עליהם (כלומר, נוכל להגיד על כל ערך שהוא יותר/פחות עדיף מהשני).

הבעיה בכך, היא שבהינתן מערכת ערכים כלשהי, תמיד נוכל למצוא בה חורים – לשם כך, ננסה להשוות בין שני ערכים. אם, לצורך הדוגמה, אחד הערכים מתאר איסור מוחלט להרוג, וערך אחר מתאר איסור להרעב אנשים – נאמר ויש סיכוי זניח לחלוטין (נאמר, 1 מתוך מיליון) שאדם ימות, לעומת כך ש-100 אנשים יסבלו מרעב כבד במשך שנים – מובן שהאופציה השנייה תהיה עדיפה לכל הדעות, אך אותה המערכת לוקחת חיים של אנשים כערך עליון ולכן הכל יתקזז לכדי אותו הערך.

אני מקווה שחזיקתי את הטיעון לפיו ערכים הנלקחים לפי יחס סדר מלא יגררו מערכת עם ערך יחיד – ולכן אין ערך בלדבר על ערכים אחרים מתחתחילה.

הייתי רוצה לדבר על מערכות בעבורן משוייכים משקלים לערכים שונים; דהיינו, שלכל ערך יש משקל מסוים, והתוצאה הרצויה ביותר הוא מקסום התוצאה של משקלם של הערכים כפול נוכחותם במצב הרצוי. בכל מקרה, העבודה הזו קצרה מדי בשביל לדבר גם על אילו – לכן רק אזכיר אותם כקונספט שיש צורך להתייחס אליו.

הערה אחרת שארצה לציין, היא בנושא ריגורוזיות של המוסר, נושא יחסית נישתי שאפשר למצוא עליו מידע בעיקר באנגלית, ומנסה להגדיר באופן חד משמעי צורת התנהלות. יש לו שני כוחות חזקים:

- הוא מאפשר כינוס כל בעיה לדיון בעבור סט סופי של אקסיומות (שלהבדיל מערכים, יכולים לטעון גם לגבי קיום של דברים) שעליהן אפשר להתווכח, מה שמאפשר אבסטרקציה חזקה מאוד – במקום לדון על מקרים ספציפים, דנים על מקרים כלליים הרבה יותר. כלומר, שני אנשים עם תפישות עולם שונות לחלוטין, יוכלו לזקק את תפישת העולם שלהם, ולדון עליה, במקום לדון על מסקנה ספציפית שנובעת ממנה, ובכך הן למקד את הדיון והן להפוך את תוצאותיו למשפיעות יותר.
- הוא מאפשר דיון "מטא-מתמטי/מוסרי", שבמקום להסתכל על מערכת ספציפית של מוסר, יכול לתאר קבוצה של מערכות מוסר (לצורך הדוגמה, "מערכת שבה אסור להרוג סתם אדם שעובר ברחוב") ואז לטעון עליה טענות. בצורה כזו אפשר לחזק או להחליש תיאוריה ספציפית יותר מאחרת.

[אני ממש ממש לא בקיא בנושא, והייתי קורא עוד על כך בחופש הגדול]

הסיבה שהיה לי חשוב לדבר על כך, היא כדי לדבר על מקרה פרטי – עניין לא מפתיע הוא שתועלתנות עונה לתנאים של מערכת ריגורוזית כזו – אפשר להגדיר את אופן התנהלותה בצורה חד משמעית ואף מתמטית. אך אפשר לקחת את הרעיון של "תרומה לתועלת הכללית" (איך שתועלת לא תוגדר) לכדי "תרומה לפונקציה כזו או אחרת". (תחת אותה המטריה, גם אגואיזם מוחלט נכנס אם כי הוא אינו יהיה רלוונטי לדיון – הדבר החשוב הוא כי הדיון הרלוונטי מעתה ואילך, הוא מה בדיוק מנסים להגדיל). הייתרון הראשי של מערכת כזו, היא כמובן העובדה שהיא יכולה להיות מוגדרת היטב, והיתרון אחר הוא גם הפשוטות.

לדאבוני, לא חזיקתי די את הצורך במערכת שכזו, ואני מקווה שיהיה לי הפנאי לכתוב על כך בהמשך – אבל לעת עתה אנסה לענות באופן ישיר על השאלה. אחזור לשאלה הראשית, ותחת מה שטענתי במסמך הזה, אטען שהתשובה הטבעית לשאלה הזו היא שהישרדות האנושות (ונגזרותיה) לטווח הזמן הארוך ביותר היא השאלה הרלוונטית, שכן, למטרה זו אנחנו כאן. להבהרה, אין זה אומר כי עקרונות אחרים לא חשובים – אפשר לטעון, לדוגמה, שללא תרבות ושמחה, אנשים לא ישרדו או יהיו פרודקטיביים דיים כדי לשרוד בטווח זמן ארוך, אזי, תרבות ושמחה הם הכרחיים (כמובן שכל טיעון יצטרך להיעשות בצורה יותר זהירה ומדויקת). אטען כי בעזרת הסקות דומות אפשר להשיג חלק ניכר מהמשפט המודרני, כלומר, מערכת זו איננה סותרת מכל וכל את ה"ערכים" הנוכחיים של מרבית אנשים, כמו שהם תופסים אותם. אלא, היא דרך טובה יותר להגדיר דברים בצורה יותר דינמית.

הערה נוספת שכדאי לציין, היא שאפשר להתייחס לאותה קבוצה של מערכות (שמנסות לעשות אופטימיזציה ל"תרומה לפונקציה מסוימת") ולתרגמן ל"תרומה לערך כזה או אחר" – כלומר, אפשר להתסכל עליהן כאילו והיו מדברות על ערך יחיד. זהו מקרה מעט מנוון ולכן מוזר לדבר עליו בתור ה"ערכים שחשובים לי", אך ברמה הפורמלית זוהי גישה תקינה. למעשה, הבעיות שהעלתי לעיל מדברות על כך שערכים אחרים יהיו זניחים ביחס לערך אחד ויחיד – זו איננה בעיה כאשר אותם הערכים האחרים לא קיימים מתחתחילה.

שחר פרץ, 2025

קומפיל ב-L^AT_EX ווצר באמצעות תוכנה חופשית בלבד